
Recenze

Historicko-kritické komentáře k Nietzscheho publikovaným spisům

Vydavatelský koncern *de Gruyter* vydal na konci roku 2016 prvních šest svazků komentářů k Nietzscheho publikovaným spisům. Celý projekt historicko-kritických komentářů k dílu Friedricha Nietzscheho (zavádí se pro ně nová zkratka NK) uskutečnila a zaštitila *Heidelberger Akademie der Wissenschaften*. Vedením celého projektu komentářů byli pověřeni Barbara Neymeyrová, Jochen Schmidt a Andreas Urs Sommer. Skutečnost, že řečené komentáře vycházejí právě v nakladatelském domě *de Gruyter*, nepřekvapí, jestliže do jeho produktového portfolia spadají i další publikační platformy nietzscheánského bádání: *Nietzsche Studien* či – po akvizici berlínského nakladatelského domu Akademie Verlag též – *Jahrbuch Nietzscheforschung*. Nakladatelství *de Gruyter* ale především dlouhodobě vydává jak kritické studijní vydání (*Kritische Studienausgabe*, KSA), tak historicko-kritické vydání Nietzscheho spisů (*Kritisches Gesamtwerk*, KGW) a korespondence (*Kritisches Gesamtwerk Briefe*, KGB).

Je třeba zdůraznit, že žádný standardní komentář k Nietzscheho spisům doposud neexistuje. Je to především vinou povahy samotného Nietzscheho myšlení, jež přece vyzývá k ustavičným pokusům o novou a další (re)interpretaci.¹ Žádný „kanonický“ Nietzsche by tudíž neměl být z *principu* možný. To by zřejmě bylo popřením a zásadním nepochopením smyslu a povahy samotného Nietzscheho myšlení.² Proto ani není ambicí celého projektu komentářů k Nietzscheho spisům podávat jakékoli ucelené interpretace, nýbrž jen dát k dispozici co možná největší kvantum dosažitelných materiálů, které umožní čistě historizující, na prameny orientova-

---

1 Srov. Nietzscheho pojetí nové objektivitě z knihy *Genealogie morálky* III.12, ve kterém hovoří především o svém způsobu myšlení: „(...) rezolutní převrácení navyklých perspektiv (...), vidět tímto způsobem jednou jinak, *chtít* vidět jinak (...) a příprava intelektu na budoucí ‚objektivnost‘, (...) schopnost *mít v moci* svá ‚pro‘ a ‚proti‘, umět je opouštět a opět zastávat, tak aby bylo právě *rozmanitostí* perspektiv a afektivních interpretací využito pro poznání. (...) Existuje *jen* perspektivní vidění, *jen* perspektivní ‚poznání‘; a *čím více* afektů pustíme ke slovu, *čím větším množstvím* očí, různých očí se na tutéž věc dokážeme podívat, tím úplnější bude náš ‚pojem‘ té věci, naše ‚objektivnost‘.“ Nietzsche, F., *Genealogie morálky. Polemika*. Přel. V. Koubková. Praha, Aurora 2002, s. 97–98.

2 Samotní editoři pateticky hovoří v samém závěru svého programového uvedení o „vícevrstevných proměnách, experimentální otevřenosti a proměnlivých konfiguracích v Nietzscheho spisech“. Viz Neymeyr, B. – Schmidt, J. – Sommer, A. U., *Allgemeine Einleitung*. In: Schmidt, J., *Kommentar zu Nietzsches Die Geburt der Tragödie. Historischer und kritischer Kommentar zu Friedrich Nietzsches Werken*. Band 1/1. Berlin–Boston, de Gruyter 2016, s. x.

ný komentář, přičemž těžiště je položeno na *dobovou* kontextualizaci problémů, o kterých Nietzsche ve svých spisech píše. Sami učenci, již stojí za tímto edičním počinem, hned v první větě obecného uvedení celé edice konstatují, že nárokem tohoto „(...) prvního, dalekosáhlého, vědeckého a bázevého komentáře k Nietzscheho autorizovaným a publikovaným spisům (...) je odemknout stejnou měrou jak historické a literární, tak i filosofické předpoklady a kontexty Nietzscheho spisů“.³ Tím zároveň dávají najevo, jaké kritérium pro práci s Nietzscheho obrovským literárním korpusem volí: zabývají se pouze spisy, které Nietzsche připravil a schválil k publikaci, jež jsou k nalezení v kritickém studijním vydání (*Kritische Studienausgabe*, KSA). To ovšem není tak zcela pravda, jak se ukáže záhy. Edice komentářů je rozdělena do šesti řad podle šesti svazků KSA, ve kterých jsou obsaženy Nietzscheho za života publikované spisy. Editoři záměrně vynechávají Nietzscheho rané filologické spisy a texty z pozůstalosti z let 1870–1873 – ty ovšem „s výjimkou intenzivně recipovaného malého pojednání *O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním*“,⁴ čímž však oknem vracejí selektivní svévoli, již předtím údajně vyprovodili dveřmi, a sami si osobují právo rozhodovat o tom, co tedy smíme považovat za „opravdivý“ a relevantní Nietzscheho spis. Zároveň a především editoři projektu komentářů nechávají stranou kompletní Nietzscheho „Nachlaß“,⁵ který považují za „pouhá excerpta, myšlenkové skici, plány, jakož i náčrty nehodné publikování, a proto odsunuté stranou“;⁶ byť ho využívají pro komentování konkrétních pasáží z daných spisů. V tuto chvíli z celkem jedenácti plánovaných titulů vyšlo tiskem šest svazků: NK 1/1 *Zrození tragédie*; NK 1/3 *O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním*; NK 3/1 *Ranní červánky a Idyly z Messiny*; NK 5/1 *Mimo dobro a zlo*; NK 6/1 *Případ Wagner a Soumrak bůžků*; NK 6/2 *Antikrist, Ecce homo, Dionýské dithyramby, Nietzsche contra Wagner*.

Komentáře rozhodně nejsou koncipovány tak, aby byly vyčerpávajícím způsobem exegetické a interpretativní.⁷ Spíše se podle slov editorů jedná o komentáře k daným místům (něm. *Stellenkommentar*), které „s ohledem ke kontextům vysvětlují klíčové pojmy, jinak ovšem slouží v první řadě k vyjasňujícímu zprostředkování informací“.⁸ Tolik zdůrazňovaná *kontextualizace* se podle editorů uskuteč-

3 Tamtéž, s. vii: „Das Werk, dessen erster Band hier vorliegt, wird der erste umfassende wissenschaftliche Basiskommentar zu den von Nietzsche autorisierten und publizierten Werken sein. Sein Anspruch ist es, gleichermaßen die historischen und literarischen wie die philosophischen Voraussetzungen und Kontexte von Nietzsches Schriften zu erschließen.“

4 Tamtéž, s. viii.

5 Tamtéž.

6 Tamtéž, s. ix. Tím editoři naplňují premisu vedoucích KSA, Giorgia Colliho a Mazzina Montinariho. Viz Nietzsche, F., *Kritische Studienausgabe*. Hrsg. von Giorgio Colli und Mazzino Montinari. Bd. 14: *Kommentar zu Band 1–13*. Berlin–New York, Walter de Gruyter 1999, s. 383–400. K tomu polemicky např. Novák, A., *Poznámka o konci filosofie*. In: *týž, Příspěvky k filosofii*. Praha, Togga 2011, s. 19–24.

7 Neymeyr, B. – Schmidt, J. – Sommer, A. U., *Allgemeine Einleitung*, c.d., s. ix.

8 Tamtéž: „Der Stellenkommentar erläutert kontextbezogen die Schlüsselbegriffe, im Übrigen aber dient er vorrangig einer erhellenden Informationsvermittlung.“

ňuje na třech úrovních. Zprvč v rámci jednoho komentovaného díla, aby se tím ukázalo, jak určité výpovědi a myšlenky souvisejí s jinými místy v témže spise, zda jsou v rámci jednoho spisu konstantní, rozrůstají se či proměňují. Zadruhé dochází k rozšíření Nietzscheho souborného díla nejprve jednak směrem k bezprostředně souvisejícím a bezprostředně navazujícím spisům i k pozůstalosti související s daným dílem, jednak ke spisům mnohem dřívějším i pozdějším. Zatřetí se komentáře snaží o „badatelsky intenzivní, za Nietzscheho dílo směřující historickou kontextualizaci, která se týká dobových konstelací, stavu dané problematiky a debat, ale též Nietzscheho způsobu využití tradovaného“.⁹ Proto je každý komentář zaplněn výlučně bibliografickými, literárními, filologickými a historickými fakty, prameny a dokumenty.

Z této editory programově nadřazené úlohy kontextualizace pak ovšem musí nutně vyplnout, že komentáře jsou *historizující*. Nietzscheho spisy v daných komentářích vystupují v jejich dobové scénérii, tzn. jakožto spisy vzniklé v určité dějinnou dobu za určitých historických okolností. Tato historizace Nietzscheho díla pak podle editorů „nutně zahrnuje relativizaci a distancování“.¹⁰ Komentovaná díla tedy nejsou prezentována jakožto „ohlašování nadčasových pravd, které vyžadují již jen parafrázování či systemizaci“,¹¹ nýbrž právě jen jakožto dobově podmíněné výrazy momentálního Nietzscheho zájmu o nakládání s rozličnými externími vstupy, vlivy a ohledy.

Étosem celého konceptu komentářů chtějí editoři především přispět k „novému vzbuzení zájmu o Nietzscheho díla“.¹² Výslovně se distancují od názoru, že „Nietzscheho ‚skutečná filosofie‘ je k nalezení v jeho pozůstalosti“,¹³ který svádí k „problematickému eklekticismu, jehož zažitou praxí se stalo vytrhávat určité výpovědi z patřičných kontextů, kombinovat je s vyjádřeními z úplně odlišných kontextů, a z toho pak vyvozovat tu či onu favorizovanou filosofickou pozici“.¹⁴ Položení důrazu pouze na publikovaná díla má tedy zabránit interpretační svévůli a badatelské „kreativitě“. Komentáře tudíž mají patrně vést ke standardizaci a určité disciplinaci nietzschovského bádání, nicméně též do značné míry i samotného Nietzscheho myšlení a díla, čili k jeho eventuálnímu popření. Jakou „experimentální otevřenost“ totiž *nechávací* komentáře Nietzscheho spisům, když zkompilují rešerše všech knih, které si Nietzsche přečetl, ze kterých nejspíše parafrázoval, ke kterým odkazoval? Jakou „experimentální otevřenost a proměňující se konfigurace“ *ponechávací* pak předložené komentáře Nietzscheho dílům, když jenom vrší „zprostředkovávané informace“ historické, biografické a filologické povahy?

9 Tamtéž, s. x.

10 Tamtéž.

11 Tamtéž.

12 Tamtéž, s. ix.

13 Tamtéž.

14 Tamtéž.

Potíž předložených historicko-literárních komentářů spočívá v tom, že *filosofické*mu čtenáři s výkladem složitých pasáží či s jejich porozuměním stejně nepomohou. Obrátme se nyní k jednotlivým svazkům komentářů.

Schmidt, J., *Kommentar zu Nietzsches Die Geburt der Tragödie. Historischer und kritischer Kommentar zu Friedrich Nietzsches Werken*. Band 1/1. Berlin–Boston, de Gruyter 2016. xx + 456 s. NK 1/1.

Přehledový komentář¹⁵ nejprve seznamuje s okolnostmi vzniku spisu a s historií jeho tisku a dotisku. Cituje se hojně z Nietzscheho dopisů z let 1869–1871, ze kterých mají vyplývat motivace a důvody pro sepsání pojednání o hudbě a dramatu, které by bylo zároveň holdem Richardu Wagnerovi. Zmiňují se textové varianty, jež mají doložit, že část textu má své předlohy v Nietzscheho ranějších textech *Das griechische Musikdrama, Socrates und die Tragödie*, jakož i *Die dionysische Weltanschauung*. Na to navazuje druhá část přehledového komentáře pojednávající o literárních pramenech relevantních pro zmíněný Nietzscheův spis. Jako první je zmiňován Schopenhauerův spis *Svět jako vůle a představa*, jenž má představovat filosofické pozadí, motivaci a étos Nietzschova pojednání. Nietzsche z něj měl čerpat hlavně pojetí vůle, pesimismu, negativní hodnocení intelektu a role huby. Poté je jako literární zdroj uveden Wagnerův spis *Oper und Drama* a rovněž jeho oslavný text *Beethoven* – z obou měl Nietzsche čerpat motivaci při rozvíjení své snahy o porozumění funkci hudby a hlavně dramatu. Pak přichází konečně na řadu výčet relevantních literárních pramenů týkajících se starého Řecka a pojetí řeckých bohů, což je signifikantní především pro Nietzscheho základní rozlišení božských principů apollinského a dionýského. Tuto diferenci prý Nietzsche mohl naleznout již v Plútarchově spisu *O delfském E*, jakož i v Pausániově *Cestě po Řecku*.

Třetí část úvodního přehledového komentáře je věnována koncepci, struktuře a stylu Nietzscheho pojednání o původu tragédie. Zde se konstatuje, že Nietzsche chtěl předložit jak *historické*, tak *filosofické* pojednání, přičemž byl veden záměrem reformovat kulturu v duchu Schopenhauerových a Wagnerových idejí.¹⁶ Text tedy má jednak sloužit jako kritika stávající německé kultury (což text má přímo spojit s navazujícími *Nečasovými úvahami*), jednak jako *laudatio* Wagnerovy tvorby, která představuje znovuzrození původní řecké tragédie a dramatu. Má se tím vzbudit dojem, jako kdyby hlavní charakteristikou Nietzscheho tvorby a myšlení byla kritika kultury. Hned první Nietzscheho spis má tedy udávat tón, ve kterém máme chápat jeho ostatní díla a celé jeho myšlení vcelku. Kritika kultury je jistě dominantní motiv Nietzscheho myšlení; rozhodně ale ne motiv hlavní, lze-li vůbec o nějakém jednom hlavním motivu v jeho případě hovořit. Závěr úvodního pře-

15 NK 1/1, c.d., s. 37–82.

16 Tamtéž, s. 48.

hledového komentáře představuje pasáž jednak zasazující spis o původu tragédie do celku Nietzscheva literárního díla, jednak analyzující působení tohoto spisu. Pasáž diskutuje průběžnou transformaci klíčových motivů ze *Zrození tragédie* v dalších navazujících spisech, např. novou roli pozitivního rozumu ve spise *Lidské, příliš lidské*, proměnu důrazu při chápání postavy Sókrata; pojetí kultury, morálky a křesťanství; pojetí dionýského, Nietzscheovu emancipaci od Schopenhauerova filosofického vlivu a hlavně odvrát od Wagnera sledovaný až ke spisům *Genealogie morálky* a *Nietzsche contra Wagner*. Pasáž pojednávající o vlivu Nietzscheovy prvotiny seznamuje nejprve s historií selhání, odmítnutí a výsměchu ze strany dobového čtenářstva, posléze konstatuje dalekosáhlý vliv na moderní literaturu skrze motiv dionýského, ať již byl recipován pozitivně (jako příklad je uveden Walter F. Otto), nebo odmítavě (jako příklady jsou uvedeni Walter Benjamin a Thomas Mann).

Komentář k místům sleduje a komentuje téměř řádek po řádku chod spisu v paginaci a řádkování uvedeném v edici KSA. Snad ke každému řádku jsou uváděny literární, historické a biografické okolnosti a fakta, která mají objasňovat Nietzscheho záměr, motivaci a úmysl. Tím, že komentáře rezignují na osobitý interpretační výkon, není možné ani potřebné polemizovat s nimi či je za něco kritizovat.

Scheibenberger, S., *Kommentar zu Nietzsches Ueber Wahrheit und Lüge im aussermoralischen Sinne. Historischer und kritischer Kommentar zu Friedrich Nietzsches Werken*. Band 1/3. Berlin–Boston, de Gruyter 2016. xv + 137 s. NK 1/3.

Jak už bylo konstatováno výše, zařazení spisku *O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním* je z hlediska deklarovaného záměru edice, jímž je koncentrace pouze na vydané Nietzscheovo dílo, nekoncepční. Autorka komentáře proto hned v první větě NK 1/3 pateticky tvrdí, že se jedná o „jeden z nejdůležitějších a nejbohatších spisů, které Nietzsche – bez ohledu na jeho krátký rozsah – zanechal západní filosofii. Studium tohoto Nietzscheova raného spisu dále představuje prohloubení a vystopování jednoho z klíčových segmentů dějin filosofie a literatury, totiž krize řeči (něm. Sprachkrise) na přechodu z 19. do 20. století“.¹⁷ Přehledový komentář¹⁸ je opět rozdělen na části věnované 1) okolnostem vzniku a historii textu, 2) Nietzscheovým specifickým výrazům v tomto spisku, 3) literárním pramenům, které Nietzsche v tomto spisku využíval, 4) strukturu a koncepci tohoto spisku a konečně 5) dějinám působení tohoto dílka. Na otázku, proč Nietzsche toto dílko nepublikoval, odpovídá komentář domněnkami, že buď byl otřesen odmítnutím své prvotiny *Zrození tragédie* ze strany filologické komunity, nebo že již vědomě hrál hru

¹⁷ NK 1/3, c.d., s. ix.

¹⁸ Tamtéž, s. 3–25.

se svým dílem a pozůstalostí.¹⁹ To, že Nietzsche nerozpracoval už nikdy myšlenky vyjádřené v tomto textu, komentář zdůvodňuje „Nietzscheho nestálostí v kladení teoretických otázek“, přičemž jako doklad se uvádí Nietzscheho svévolná interpretace Kanta a jeho již ambivalentní vztah k Schopenhauerovu myšlení (tamtéž). Stylem se podle komentáře řadí tento spis k pozdějším textům, jako jsou *Ranní červánky* a *Radostná věda*, nežli k bezprostředně časově souvisejícím *Nečasovým úvahám*,²⁰ přičemž ovšem komentář ignoruje fakt, že přece úvodní užití bajky „o chytrém zvířeti“ má svou paralelu v úvodní bajce „o pasoucím se dobytku“ ze třetí *Nečasové úvahy* „O užitku a škodlivosti historie pro život“. Přehled dějin působení Nietzscheho spisku poukazuje nejsilněji na jeho filosofickou recepci u Paula Ricœura (*Soi-même comme un autre*, 1990), Hanse Blumenberga (*Paradigmen einer Metaphorologie*, 1960), Jacquesa Derridy (*La Mythologie Blanche*, 1972; *Histoire du mensonge. Prologomènes*, posthumně 2012), Rolanda Barthesa (*Le plaisir du texte*, 1973), Richarda Rortyho a Arthura C. Danta (*Nietzsche as Philosopher*, 1965). Nicméně bohatě se dokládá i jeho mimo-filosofická recepce v modernistické literatuře u Thomase Manna v povídce *Enttäuschung* (čes. *Zklamání*) z roku 1896 a u Huga von Hofmannsthalu v jeho textu nazvaném *Ein Brief* (1902), který je známý pod názvem *Chandos-Brief*.

Komentář k místům detailně dokládá veškeré literární zdroje, které Nietzsche buď přímo uvádí, nebo je pouze aluduje či asociuje. Nejrozsáhlejší komentář, pochopitelně, náleží pojmu metafora,²¹ jehož definice se dokládají od Aristotela a Cicerona až po učební texty z Nietzscheho doby. Svazek komentáře – kvůli jeho malému rozsahu – doplňuje faksimile originálního rukopisu a transkripce celého textu podle KSA 1, takže je ze všech uvedených svazků komentářů nejkompaktnější a nejvíce autarkní.

Schmidt, J. – Kaufmann, S., *Kommentar zu Nietzsches Morgenröthe. Kommentar zu Nietzsches Idyllen aus Messina. Historischer und kritischer Kommentar zu Friedrich Nietzsches Werken. Band 3/1*. Berlin–Boston, de Gruyter 2016. xiii + 611 s. NK 3/1.

Počínaje spisem *Lidské, přiliš lidské*, jehož komentář se teprve připravuje, Nietzsche přechází stylisticky k aforismu, který pro editory komentáře ke spisu *Ranní červánky* (1881) představují metodický oříšek. Musí totiž vyřešit otázku, jak lze kontextově a historicky komentovat soubor diverzních a heterogenních zápisů, a přitom neztratit ze zřetele ani celkový horizont, ani se nedopouštět významových

19 Tamtéž, s. 9.

20 Tamtéž, 15.

21 Tamtéž, s. 43 n.

redukcí.²² Komentáře tedy podle editorů třídí jednotlivé aforismy podle jejich „závažnosti“, pro niž ovšem nejsou dále specifikována žádná kritéria, což tedy může svádět ke svévoli. To vedlo editory k tomu, aby „nejprve uchopili texty v jejich individuální kontuře a struktuře, odhalili jejich zdroje a analyzovali jejich věcnou výpověď – a to kriticky, čili bez podlehnutí textově imanentním sugescím, jež rezultují z Nietzscheho silně rétorického stylu. Proto bylo potřeba zvýraznit ve zkoumání zanedbávané *intencionální* formování mnohých výpovědí, a to včetně sebe-stylizace“.²³ Největší díl komentáře je věnován pojmu „svobodného ducha“,²⁴ morálky, dobra a zla. Dále se autoři soustředí rovněž na metodu psychologického pozorování a popisu, jakož i na kulturní kritiku Němců. Nietzscheho pojetí aforismu je věnován celý jeden úsek přehledového komentáře.²⁵ Tam je doloženo, že k aforistickému stylu byl Nietzsche motivován Giacomettem Leopardim (1798–1837), ale též Pascalovými *Myšlenkami*.²⁶ Editoři k tomu dodávají, že „Nietzscheho styl úzce souvisí s jeho metodicky-nemetodickou strategií prezentace. Tam, kde texty umožňují poznat konceptuální souvislost, pohybují se často po způsobu určitého perpetuum mobile. Nietzsche nepřetržitě opakuje, obměňuje, reviduje, asociuje, rozumuje, pointuje a maskuje myšlenky absorbované z děl antických autorů a z publikací svých současníků, opouští je, znovu se jich chopí a nechává je unikát, „v pohyblivém vojsku metafor“.²⁷ Podle editorů chtěl Nietzsche „tento způsob psaní chápat jakožto „experimentální filosofii““.²⁸ Komentář upozorňuje, že ve spojení „pocit moci“ se „preluduje myšlenka „vůle k moci““,²⁹ které se prý má rozumět nejen jako filosofické abstrakci, ale zcela konkrétně jakožto „zkrášlování imperialistických válek včetně jejich lidských obětí“.³⁰ Totéž se např. zopakuje v komentáři k danému místu aforismu 180 třetí knihy spisu *Ranní červánky*.³¹

Komentář k textu *Idyly z Messiny* (1882) je nesen literárněvědní studií Nietzscheho lyriky a teorie lyriky v Nietzscheho díle.³² Komentář se tudíž doporučuje spíše literárním teoretikům a jazykozpytčům nežli specializovaným filosofům. Nietzscheova lyrika je charakterizována triádou pojmů hudebnost – zlomyslnost – řečová artistika.³³ Konstatuje se její návaznost na Nietzscheho „teoretické“ založení hudby a poezie ve spisu *Zrození tragédie* a kontinuita, ba vyvrcholení lyricko-básnické

22 NK 3/1, c.d., s. 3.

23 Tamtéž.

24 Tamtéž, s. 23 n.

25 Tamtéž, s. 24–28.

26 Tamtéž, s. 27.

27 Tamtéž, s. 28.

28 Tamtéž.

29 Tamtéž, s. 42.

30 Tamtéž, s. 43.

31 Tamtéž, s. 257.

32 Tamtéž, s. 467 n.

33 Tamtéž, s. 477.

tvorby v *Dionýských dithyrambech*, kterým je věnován níže uvedený svazek NK 6/2. Komentář *Messinských idyl* též doplňuje faksimile jejich rukopisu.

Sommer, A. U., *Kommentar zu Nietzsches Jenseits von Gut und Böse. Historischer und kritischer Kommentar zu Friedrich Nietzsches Werken. Band 5/1*. Berlin–Boston, de Gruyter 2016. xvii + 939 s. NK 5/1.

Největší část přehledového komentáře NK 5/1 tvoří výklad Nietzscheho chápání samotné knihy, kterou původně – jak bohatě ilustrují pasáže z Nietzscheovy korespondence – zamýšlel a hodnotil jakožto komentář či glosář ke spisu *Tak pravil Zarathustra*,³⁴ aby se o ní následně ve své stylizované autobiografii *Ecce homo* vyjádřil jako o pravém opaku *Zarathustry*.³⁵ Editoři proto formulují jako hlavní problém komentáře právě vztah mezi spisem *Tak pravil Zarathustra* a *Mimo dobro a zlo*, přičemž kladou otázku: „Jakou knihu je ještě možné napsat po Zarathustrovi, jaký způsob psaní je ještě možný poté, co si filosof hrál na proroka?“³⁶ aniž na ni však podají odpověď.

Podtitul spisu – „Předehra filosofie budoucnosti“ – editoři interpretují v tradici antického žánru „*protreptikos*“, tj. jako „umění přesvědčování k určité činnosti“. ³⁷ Spolu s přemlouvající funkcí má mít řečený spis též funkci „pokusitelskou“,³⁸ aby totiž „v každém čtenáři vyprovokoval potenciál k filosofii budoucnosti“ tím, že „pokouší navyklet jistoty a dává je k dispozici“. ³⁹ Do třetice se jedná o dílo „příslibového“ (něm. *promissorisches Werk*) charakteru, protože „myšlenky zůstanou pouze naznačeny, nic není dovedeno do konce“. ⁴⁰ Spis *Mimo dobro a zlo* má též podle komentátorů být Nietzscheho definitivním přikloněním k primátu psychologie oproti filosofii. Právě pomocí psychologie se prý totiž nejlépe odhalují filosofické předsudky.⁴¹

Konečně se v komentáři poukazuje na proměnu Nietzscheho „aforismů“, jež jsou nyní spíše kratičkými eseji a mělo by se o nich hovořit jako o „úsecích“ (něm. *Abschnitte*), které volně shrnují určité myšlenky a tvrzení.⁴² Řečený spis nemá žádnou „systematickou strukturu, nýbrž začíná stále odznovu“. ⁴³ To pak má vést čtenáře k tomu, že si podle svých předsudků z knihy volně volí a vybírá, co se mu zdá

34 NK 5/1, c.d., s. 9–16.

35 Tamtéž, s. 16.

36 Tamtéž, s. 19.

37 Tamtéž, s. 21.

38 Tamtéž, s. 23.

39 Tamtéž.

40 Tamtéž.

41 Tamtéž, s. 24.

42 Tamtéž, s. 26.

43 Tamtéž.

důležité: „Kniha takto sama selektuje své čtenáře, kteří zase selektují z knihy.“⁴⁴ Podle komentáře spis *Mimo dobro a zlo* „proponuje nové porozumění filosofii a novou filosofickou praxi“, jeho funkce má spočívat „v iniciaci filosofického života“.⁴⁵

Sommer, A. U., *Kommentar zu Nietzsches Der Fall Wagner. Götzendämmerung. Historischer und kritischer Kommentar zu Friedrich Nietzsches Werken*. Band 6/1. Berlin–Boston, de Gruyter 2016. xvii + 698 s. NK 6/1.

Sommer, A. U., *Kommentar zu Nietzsches Der Antikrist. Ecce homo. Dionysos-Dithyramben. Nietzsche contra Wagner. Historischer und kritischer Kommentar zu Friedrich Nietzsches Werken*. Band 6/2. Berlin–Boston, de Gruyter 2016. xxi + 921 s. NK 6/2.

Poslední dva svazky komentářů jsou uvedeny a charakterizovány společně. Podle komentátorů je spojuje „myšlitelský extremismus“, v rámci kterého Nietzsche „vyslovil to, co si nikdo jiný netroufl říci ani napsat – např. o morálce, o nutnosti sociální selekce a o silných individuích využívajících ostatní pouze jakožto prostředků, o zhoubnosti křesťanství a demokracie“.⁴⁶ Nietzscheho pozdní spisy jsou komentátory charakterizovány jako záminka, maska, náhražka odvahy (něm. Mut-Ersatz), která jiným lidem schází při myšlení a sdělování myšlenek: stačí se prý jen zaštitit Nietzschem a není třeba doznat se ke svým vlastním přesvědčením. Komentátoři jsou přesvědčeni, že Nietzscheho originalita nespočívá ani tak v jeho idejích samých, jako spíše v jejich vyhocení. Nietzsche údajně plní v myšlení 19. století „katalytickou funkci“: radikalizuje myšlení, tužby a rozpory celé jedné epochy.⁴⁷ Komentátoři jsou přesvědčeni, že se Nietzscheho celé pozdní dílo nese ve znamení úsilí „uchovat si interpretační majestát (něm. Deutungshoheit) nad svým dílem“,⁴⁸ tzn. že Nietzsche sám autoritativně předepisuje, jak by se jeho dílu mělo rozumět. Nejvíce to demonstruje ve spise *Ecce homo* obsaženém ve svazku NK 6/1, ve kterém předkládá sebe-interpretaci svých spisů. Komentátoři tomu programově oponují a domnívají se, že doložením patřičného kontextu se podaří Nietzscheho díla oprostít od jejich stylizovaného výkladu proponovaného jejich autorem.⁴⁹ Komentáře především cílí na to, aby demaskovaly údajnou absenci jakýchkoliv vlivů na nejpozdější fázi Nietzscheho díla. Snaží se naopak doložit, že Nietzsche reflektuje mnoho dobových vlivů, které s vyčerpávající erudicí předkládají. Komentátoři deklarují, že „základní tezí historického a kritického komentáře je

44 Tamtéž.

45 Tamtéž, s. 29.

46 NK 6/1, c.d., s. vii.

47 Tamtéž.

48 Tamtéž.

49 Tamtéž, s. viii.

to, že Nietzscheho dílo lze pochopit odpovídajícím způsobem pouze tehdy, když se mu pokoušíme porozumět v jeho kontextech. Kontextualizace vytváří odstup k Nietzscheho myslitelskému extremismu. Teprve tento odstup umožňuje zaujmout ke komentovanému reflektovaný postoj. Kontextualizace je jednou z forem relativizace – přičemž relativizace neznámá nic jiného než: uvedení do vztahu. Porozumění znamená uvádět do vztahu“.⁴⁹

Aleš Novák